

egyik legnagyobb problémája egészében véve is az, hogy túlságosan is a verbális nyelvre támaszkodik, s egyértelműen az irodalom felől közelíti meg a kérdéskört. Ideogrammak helyett automatizmuson alapuló szóáradatok, vizualitás és látvány helyett szellemtelenül megszerkesztett betűgomolyok.

Az is kérdés, mennyire tükrözi a válogatás a „legújabb magyar líra” helyzetét és állapotát, milyen elvek alapján folyt a szelekció, mi maradt ki, illetve mit kellett volna kihagyni. Mindenképpen nagy szerkesztői baklövés, hogy például mellőzték Tóth Gábort, aki a 70-es évek elején Tamkó Sirató dimenzionizmusára támaszkodva egy sajtósági topográfiai költészetet fejlesztett ki, olyan jelentős nemzetközi antológiákban szerepelve velük, amelyekkel a *Ver(s)zióknak* talán egyik szerzője sem dicsekedhet. Számos alkotás viszont — például Galántai Györgyé — azért nem való az antológiába, mert egészen más műfajt képvisel.

Amit rólunk, jugoszláviai magyarokról tudni kell: hét alkotónk szerepel a gyűjteményben. A hétből csak egynek a tájékozódása kifejezetten vizuális irányú, a többieket jórészt az írott nyelv különböző formaaspektusai foglalkoztatják. Mindenesetre elgondolkodtató, ha tudjuk, hogy formabontás és a vizuálisnak az írott szövegben való alkalmazása szempontjából összmagyar vonatkozásban is mi voltunk az élenjárók, nem is oly rég. Akinek munkájuk természetét illetően az antológiában lett volna a helyük, éveik miatt kimaradtak, a legifjabb nemzedék pedig nem nagy érdeklődést tanúsít az irodalmi-költészeti kísérletek merészebb változatai iránt.

A *Ver(s)ziók* esélyét elsősorban a könyvkiadás nyitásában, a műfaji átörösből kell látni, bár az időszaki antológiák helyett inkább a rendszeres megjelenés biztosítása lenne hasznosabb.

SZOMBATHY Bálint

KÉT NÉPRAJZI KIADVÁNYRÓL

1.

Varga Marianna: *Magyar népviseletek régen és ma*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

A *Néprajz mindenkinek* sorozat útmutatást kíván nyújtani ahhoz, hogy a népi műveltség elemeit hogyan lehet beilleszteni a mai kultúrába. Ezt a célt szolgálja maradéktalanul Varga Marianna *Magyar népviseletek régen és ma* című könyve, melyben a szerző nemcsak történeti fejlődését adja a magyar népviseletnek és az egyes tájegységek jellemző sajátosságait, hanem gazdag képanyagot, szabásrajzokat és hasznos gyakorlati tanácsokat is a népviseleti ruhadarabok elkészítéséhez.

Négy nagy tájegység, az Alföld, Dunántúl, Felföld és Erdély régi magyar népviseletét foglalja össze mintegy 150 esztendő távlatából. A könyv elsősorban gyakorlati célt kíván szolgálni; segítséget nyújt a 40 szabásrajz, illetve szakrajz mindazoknak, akik a hagyományos népviseletet, a *tiszta forrás* motívumait szeretnék felhasználni.

A régi magyar viseletek kutatásához hasznos adatokat szolgáltatnak a régészeti ásatások anyaga mellett a céhelíróások, körözőlevelek, hatósági rendelkezések, amelyek megtiltják, vagy éppen előírják egy-egy ruhadarab használatát. Ilyen alapon a XVII. századtól pontosan tudják rekonstruálni a magyar népviseletet, melyről a XIX. század elején már gazdag képanyaggal illusztrált kiadványok jelentek meg. A XIX. század közepéig a magyar parasztság ruházódásának alapanyaga tulajdonképpen a maguk termelte kenderből, lenből készített vászon volt. A női ruhák a XIX. század első felében szinte csak az otthon font-szött vászomból készültek, ezért sok helyen nem ok nélkül nevezték az asszonyokat vászoncselédnek, illetve fehércselédnek. A férfiak inge, gatyája szintén az otthon szött vászomból készült. A felsőruhák anyaga viszont a gyapjú és a bőr volt. Az alföldi magyar parasztság jellegzetes ruhadarabja a szűr, mely köpönyszerű ruha, vállra vetve kizárólag férfiak viselték, díszítése vidékenként változott; és a guba, melynek anyaga a magyar juh gyapjából készített gubaposztó. Ez is köpönyszerű ruhadarab, egyetlen négszögletes darabból áll, három bevágással.

A XIX. század második felében a nők házivászomból készült öltözetének anyagát fokozatosan kiegészítik a kékfestők, gyolcsok, kasmírok, selymek és posztók. Így az ünneplő vállkendők, pruszlikok, szoknyák, kötények anyaga, formája a táj jellegének megfelelően egyre díszesebbé válik.

A lábbelik közül a magyarság legrégebbi lábbelije a bocskor, ezt az aratáshoz egészen az 1940-es évekig viselték. A ház körül papucsot hordtak. A XVIII. századtól terjedt el a csizma viselete; a nők különösen a sárga és a piros csizmát kedvelték.

Varga Marianna megállapítja, hogy a népviselet az egyes vidékek szerint változott, de egy-egy néprajzi csoporton belül szigorúan egyforma és kötelező volt. Tágabb értelemben népviseletnek tekintjük azt a viseletet is, melynek anyagát, sőt magát a ruhát sem a parasztság keze munkája szolgáltatja, hanem a parasztság soraiból kiemelkedő mester készíti el a hagyományos formában, a parasztság ízlése szerint. A népviselet tehát állandó változáson megy át; egyes elemek tovább élnek alkalmazkodva az újhoz, melyet nagyban befolyásol a helyi szokásokat jó ízléssel alkalmazó nő vagy férfi tagja a közösségnek.

Az Alföld népviseletében külön figyelmet szentel a szerző Kalocsa és környéke népi díszítő művészetének. A *krézli* (nyakfodor), a *singőt* ingváll, a *rostás* (riseliő) hímzéssel kivarrott pruszlik, a *singőt aljú* fodros

alsószoknyák, a *koszorús selömkötő*, a menyasszonyi ruha gazdag csipkedíszítéssel mind egy-egy szép darabja az alföldi népviseletnek.

A Dunántúl népviselete több kisebb tájegységre tagolódik: Sárköz, Ormánság, Somogy, Rábaköz változatos és gazdag viseletanyagából néhány jellemző példát ragad ki a szerző, természetesen itt is gazdag képanyaggal illusztrálja az elmondottakat, akárcsak a Felföld és Erdély népviseleténél. Ez utóbbinál főleg Kalotaszeg, Mezőség és a székelyek viseletével foglalkozik, melyek a maguk pompájában a legdíszesebb öltözetek közé tartoznak.

A könyv terjedelmesebb része gyakorlati útmutató; a tájegységek szerinti ábrák magyarázata és a szabásmintáinak közlése. Befejezésként olvashatunk a népviseletek továbbéléséről mai öltözködésünkben, néhány rajzon illusztrálva az egyes tájegységek jellegzetességeinek felhasználását női és gyermekruhákon. Az érdeklődők gazdag szakirodalom-jegyzéket találnak a könyv végén.

Varga Marianna könyve nemcsak gyakorlati jelentőségénél fogva értékes, hanem azért is, mert ízelítőt nyújt a régi magyar népviseletről is.

2.

Platthy György—Dr. Rónai Béla: *Népművészet*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.

A magyar népművészetről szóló összefoglaló munkák, tanulmányok és cikkek gondos számbavételével készült ez az értékes tankönyv. A népművészet — a sokféle értelmezés mellett — a nép esztétikai igényű alkotó tevékenységét és ennek eredményét jelenti, tehát tárgyokban jelenik meg, válik valósággá, ezért pontosabb meghatározása a tárgyi népművészet. A néprajzi kutatás elsősorban azokat a tárgyakat emeli a népművészet rangjára, amelyeket határozott díszítő törekvés jellemez. Ezeknek a tárgyaknak nagy része a népelet ünnepi alkalmainak szerves része. A szerzők azonban nem elégednek meg a népművészet tárgyainak leltározásával, felsorolásával; fontosabbnak tartják megismertetni az érdeklődőkkel az anyagot, amelyből készültek, a technikát, ahogyan megalkották őket és a szerepüket, rendeltetésüket.

A tankönyv elsősorban a magyar népművészetrel foglalkozik, de ez nem jelenti azt, hogy akár időben, akár térben elhatárolható lenne. A magyar nép művészetének legeredetibb elemeit a finnugor őshazából hozta, de a Duna völgyében letelepedett nép művészetére hatott a környező nép művészete is. Az őskortól napjainkig élő hagyományokat a nép — ha töredékeiben is — máig megőrizte, s ezek a szokások, hiedelmek a társadalom fejlődésére hol kedvezően, hol kedvezőtlenül hatottak. A nép akarata, vágya, képzelete nemcsak a népmesékben, népdalokban öltött

formát, de a tárgyi népművészetben is (a népi faragás bizonyítja ezt legszebben).

A szerzők a bevezetőben főleg a rajz szakos tanárok figyelmét hívják fel a tankönyv használatára, nem véletlen tehát, hogy a könyv külön fejezetben tér ki a modern és népművészet kapcsolatára. Például a „Zengővárkonyi madonna” rézkori szobrot és Henry Moore Anya és gyermeke című szobrát egymás mellett mutatja be, mindkettőben elsősorban a monumentális hatást érezni; vagy Picasso Avignoni kisasszonyok című festménye, mely az afrikai néger szobrászat hatását tükrözi.

Külön fejezetben foglalkoznak a népművészet jelenével és jövőjével. Felhívják a figyelmet az igazi érték és a giccs megkülönböztetésére: a népi művész benne él a természetben, amelyet a környezetének érez és vall, de művészi alkotó munkájában nem mechanikusan másolja, ellenében a giccsel, melynek alkotója mechanikusan veszi át a hagyomány kínálta sémákat, s a külsőségekben keresi a hatást. Erre is jó példával szolgálnak a mellékelt fényképek.

A magyar népművészet fejezetcím alatt képet kapunk a magyar településformákról, a népi bútorokról, a fadaragásról, a bőrmunkáról, fonásról és szövésről, hímzésről, a népviseletről, fazekasságról stb. Minden fejezet rövid történeti áttekintéssel tájékoztat bennünket a tárgyi népművészet ágának legfontosabb tudnivalóiról, gazdag képanyaggal illusztrálva a példákat.

A népművészet pedagógiája fejezetben a szerzők hangsúlyozzák, hogy a vizuális nevelésben felbecsülhetetlen segítséget jelent a művészettörténet mellett a népművészet, melynek tárgyait lehetőleg eredetiben kell bemutatni. Ezért a tárgyi népművészet anyagának összegyűjtésére, mentésére hívják fel a figyelmet.

Az értékes tankönyv végén gazdag felhasznált és ajánlott irodalmat talál az érdeklődő.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

A „SÁRGA ÖRDÖG”

AVAGY AZ ALKOHOLIZMUS ÉS MÁS SZENVEDÉLYEK

Fantasztikus Világ. *A magyar Pimodán*. Kiadja az Alkoholizmus Elleni Országos Bizottság, Budapest, 1983.

A nem mindennapi válogatás jelent meg Fantasztikus Világ II. *A magyar Pimodán* cím alatt az Alkoholizmus Elleni Országos Bizottság gondozásában Budapesten. Az antológia XX. századi, de már elhunyt írók immár klasszikus értékű írásait tartalmazza, melyek az alkohol, illetve valamilyen más szenvedély témája köré csoportosíthatók. A kötet